

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Fen Eğitimi: 1924-26 Müfredatlarına Göre Süreli Yayınların Analizi

Science Education in the First Years of the Republic: Analysis of Periodicals According to the 1924-26 Curriculum

Gönül Türkan DEMİR^{a*}

^aDr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Amasya / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-6056-4137

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 26 Mayıs 2020

Kabul tarihi: 4 Kasım 2020

Anahtar Kelimeler:

Fen Eğitimi,

Erken Cumhuriyet Dönemi,

Süreli Yayınlar,

Türk Eğitim Tarihi

ARTICLE INFO

Article History:

Received May 26, 2020

Accepted Nov 4, 2020

Keywords:

Science Education,

Early Republic Era,

Periodicals,

History of Turkish Education

ÖZ

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında yapılan yenilikler Türk eğitim sisteminin temelini oluşturmaktadır. Fen eğitimi, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bilim ve teknik alanda ilerlemelerin gerçekleşmesi için tüm toplumların üzerinde önemle durdukları bir alandır. Bu çalışmanın amacı cumhuriyetin ilk yıllarındaki fen eğitimi anlayışlarını eğitimciler tarafından yayınlanmış olan süreli yayınlar üzerinden ortaya koymaktır. Süreli yayınlar belirlenirken dönemin eğitimcileri tarafından yayınlanmış olmaları en önemli kriter olarak göz önünde tutulmuştur. Doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada cumhuriyetin ilk yıllarındaki ilkökul müfredatları çerçevesinde süreli yayınlarda içerik analizi yöntemiyle fen eğitimiyle ilgili konular belirlenmiştir. Analizler QSR Nvivo9 programında müfredatlardaki konulara göre belirlenen temalar doğrultusunda yapılmıştır. İçerik analizinin güvenilirliğini sağlamak için Miles&Huberman yöntemi uygulanmıştır. Analizler sonucunda müfredatlarda yer verilen bitkiler, hayvanlar, doğa olayları, tabiat kuvvetleri, insan vücudu konularının yanında fen derslerinin amaçları ve işlenişleriyle ilgili doksan bir makale tespit edilmiştir. Bu makaleler bulgular kısmında temalara uygun olarak verilmiştir. Bulgular verilirken temayla ilgili olduğu düşünülen makalelerin incelenen dergilere dağılımları tablolar halinde verilmiştir. İncelenen makalelerin içerikleri ile ilgili kısa açıklamalara da yer verilmiştir. Sonuç olarak yeni kurulan cumhuriyetin eğitim hedefleri ve müfredatlarla tutarlı olarak fen konularının süreli yayınlarda ele alındığı anlaşılmıştır.

ABSTRACT

The innovations made in the field of education in the first years of the Republic constitute the basis of the Turkish education system. Science education, as in the past, is an area that all societies dwell on, in order to make progress in the field of science and technology. The aim of this study is to reveal the science education approaches in the first years of the republic through periodicals published by educators. While determining the periodicals, the fact that they were published by the educators of the period was considered as the most important criterion. In this study, which was carried out with the document analysis method, subjects related to science education were determined through content analysis method in periodicals within the framework of primary school curricula in the first years of the republic. The analyzes were made in the QSR Nvivo9 program in line with the themes determined according to the subjects in the curriculum. Miles & Huberman method was applied to ensure the reliability of the content analysis. As a result of the analyzes, ninety one articles related to plants, animals, natural phenomena, natural forces, human body topics, as well as the objectives and the teaching of science lessons were identified. While the findings were given, the distributions of the articles considered to be related to the theme were given in the tables. As a result, it has been understood that science subjects are handled in periodicals, consistent with the educational objectives and curricula of the newly established republic.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: g.demir@amasya.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

In the early years of the Republic, many innovations were made in the political, social, legal and cultural fields. In this period, innovations in the field of education form the basis of today's education system. For this reason, it is rather important to study the educational activities in the first years of the republic in depth. Considering the characteristics of the period, periodicals have an important place in both cultural and educational fields. Numerous periodicals prepared by important educators of the period facilitated the sharing of information especially among teachers. In addition, new curricula, modern methods and techniques were shared in these periodicals. The most important aim of the Republican period is to create a new and modern country and society. In this context, science education has been addressed topic in this period as from primary school level.

In this study, it is aimed to reveal the reflections of science education in the periodical publications of the period by taking the subjects related to science education as the basis in the first curricula of the republic. While examining the content of the periodicals, the curriculum of the Nature Study, Agriculture and Hygiene Lesson in the 1924 curricula, the Nature Study Lesson and the Lesson of Goods curriculum in the 1926 curricula formed the starting point. It is thought that revealing how science subjects were handled in periodicals published by educators in line with the curricula of the period will contribute to both science education and education history studies.

This study, which was carried out by examining periodicals published between 1923 and 1928, is a qualitative study carried out with the method of document analysis. Document review is also frequently used as a research method in history and education history studies. The 1924 and 1926 Primary Schools Curricula, which are the two main sources of study, and periodicals published by educators between 1923 and 1928 were evaluated in accordance with the stages of the document review and it was decided that they were suitable for use in the study. While determining the periodicals, it was determined that there were quite a lot of periodicals due to the nature of the period studied. The following criteria were taken into consideration in the selection of periodicals used in this study; the publication place of the journal is Istanbul or Ankara, the publication year is between 1923 and 1938, the journal is issued by educators, and the number of achievable numbers is more than ten. As a result of the analysis carried out in a total of eighteen journals that meet these criteria, articles related to science subjects in curriculum were identified in six journals (Çocuk Dünyası, Muallimler Birliği, Muallimler Mecmuası, Maarif Vekaleti Mecmuası, Resimli Mecmua ve Terbiye).

The contents lists of the journals included in the study were created before the analyzes were conducted. In the second stage, the 1924 and 1926 Primary Schools curricula were examined and transcriptions of the subjects of the related lessons were done in Turkish. The themes has been determined as follow; the objectives of the lessons, the lessons method, plants, animals, human body, natural events, natural forces, and other science subjects. The content analysis of the journals was carried out in QSR Nvivo9 program in line with the themes determined on the contents lists of the journals. During the analysis, the processes of reducing the data, presenting the data and formatting the results in accordance with the Miles & Huberman model were taken into consideration. As a result of the analyzes, one hundred and forty articles that were thought to be related to the themes determined were determined. This number has been reached only considering the article title. Later, the contents of the determined articles were examined and ninety one articles were found to be related to primary school science subjects.

Among the themes determined, it was observed that the most articles (forty seven) were on animal issues. Twelve articles on other science subjects, ten on plants, eight on natural events, six on the purpose of the course, four on the course, two on the human body, and two on natural forces has been located. When we look at the distribution of articles by journals, it is seen that the Muallimler Mecmuası and the Resimli Mecmua are thirty-three articles and journals with the most articles on this subject. Seventeen articles were identified in the journal Terbiye. The publication range of the articles published in the journals ranged from 1923 to 1928.

Considering the contents of the ninety one articles that were found to be related to science subjects in the reviewed journals, it was seen that the subjects related to the curricula of 1924 and 1926 were generally mentioned. In the articles related to the themes determined, it was concluded that the aim was to make children love science subjects, to raise interest in these subjects, as well as to assist teachers with sample practices related to the processing of science subjects. It has been seen that in 1924 and 1926 curricula, the subjects of plants and animals were discussed in great detail, and also the economic and human benefits of plants and animals are expected to be mentioned. When the articles in the periodicals on this subject are examined, it is understood that the subjects are handled in a way that meets the expectations in the curricula.

In this context, in the periodical publications published by educators in the first years of the republic, it was understood that science subjects in elementary curricula of 1924 and 1926 were addressed by considering the points of attention in the curricula. When we evaluate in terms of science education, it has been seen that the scientific and technical aspects of the topics discussed are also taken into consideration. The fact that the student is taken to the center during education, encouraging learning environments by living and following the foreign literature about science by educators is also compatible with curricula prepared with a constructivist approach today.

Giriş

Cumhuriyetin ilk yılları Türk siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatının oldukça önemli dönüşümler geçirdiği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atıldığı oldukça önemli yıllardır. Bu dönem araştırmaları incelendiğinde çağdaş ve muasır bir toplum oluşturmak için atılan adımların büyüklüğü ve önemi anlaşılmaktadır (Okur, 2010). Baran (2010, s.20)'a göre eğitim, Türkiye Cumhuriyeti'nde yeni bir toplum yaratmanın etkin aracı olarak başka bir işlev yüklenmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan inkılap hareketlerinin amaçları ve yeni toplumun taşınması beklenen özellikler Mustafa Kemal Atatürk tarafından şu sözlerle açıklanmıştır; “Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamıyla çağdaş ve bütün anlam ve biçimiyle uygar bir toplum haline getirmektir. Devrimlerimizin asıl ilkesi budur.” (Şen, 2017, s.151). Mustafa Kemal Atatürk'ün eğitimle ilgili görüşlerini; eğitimde millileşme, öğretimde birlik, eğitimde laiklik, bilgisizlikle mücadele, eğitimde fırsat eşitliği, bilime dayalı eğitim, uygulama ve üretime yönelik eğitim, karma eğitim, yaygın eğitim gibi başlıklar altında toplamak mümkündür (Çiftçioğlu, 2007; Dönmez, 2006).

Cumhuriyet döneminde eğitimin en önemli amacı, Atatürk ilkelerine bağlı, laik, aktif yeni bir insan tipi yetiştirmek olmuştur (Akyüz, 2019, s.328). Bu insan tipinin özelliklerini yine Mustafa Kemal Atatürk'ün “Cumhuriyet fikren, ilmen, fennen, bedenlen kuvvetli, yüksek karakter ve kişilik sahibi koruyucular ister. Memleket evladı her öğretim basamağında, iktisadi hayatta, etkili ve başarılı olacak şekilde donatılmalıdır.” sözlerinden anlamak mümkündür (Atatürk, 1997, s.178).

Eğitimden beklenen hedeflere ulaşabilmek için eğitim sisteminin üç önemli unsuru olarak kabul edilen öğrenci, öğretmen ve müfredat kavramlarının belirlenen hedeflere uygun olarak şekillendirilmesi gerekmektedir. Özellikle müfredatlar, ulaşılmak istenen hedefleri, bu hedeflere ulaşabilmek için takip edilmesi gereken ilkeleri, içerikleri, uygulanacak yöntemleri, kullanılacak araç-gereçleri ve hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını gösterecek değerlendirme ölçütlerini içermektedir (Şahin, 2009). Bu yönleriyle cumhuriyet döneminde eğitimde meydana gelen değişmelerin yansımalarını en iyi gösterecek olan unsurda dönemin müfredatlarıdır. Cumhuriyetin ilk yılları incelendiğinde müfredatlarla ilgili büyük değişikliklerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Eğitim sisteminin genel yapısında meydana getirilen tüm yenilikler müfredatlara da yansıtılmıştır.

1924 yılında yayınlanan ilkökul programı yeni kurulan cumhuriyetin ilk ilkökul programı olması nedeniyle bir geçiş programı niteliği taşımaktadır. Bu programda eski programdaki derslerde bazı değişiklikler yapılmış ve derslerin içerikleri cumhuriyetin hedeflerine uyarlanmıştır. 1926 yılında hazırlanan ilkökul programında ise modern eğitim anlayışları çerçevesinde daha kapsamlı bir içerik hazırlandığı anlaşılmaktadır. 1924 programıyla karşılaştırıldığında 1926 yılında ilkökulların birinci (1,2 ve 3. sınıflar) ve ikinci devre (4 ve 5. sınıflar) olarak ikiye ayrıldığı ve 1924 programında yer alan bazı derslerde değişiklikler yapıldığı görülmektedir (Budak ve Budak, 2014).

1924 ve 1926 ilkökul programları incelendiğinde eski eğitim anlayışlarının terk edildiği, yeni ve modern öğretim yöntem ve ilkelerinin önem kazandığı anlaşılmaktadır. Programlardaki ders içerikleri incelendiğinde özellikle 1926 programında uygulamalı eğitime ağırlık verildiği, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerinin teşvik edildiği ve bu konularda öğretmenler için genel açıklamalar yapıldığı görülmektedir (İlk Mektepler Müfredatı, 1924; İlk Mektepler Müfredatı, 1927).

Yeni eğitim anlayışının öğretmenler tarafından benimsenmesi ve ülkenin her yerindeki okullarda uygulanabilmesi noktasında süreli yayınlar oldukça önemli ve etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Eğitim sahasında süreli yayınların etkili olarak kullanılması II. Meşrutiyet döneminden itibaren görülmekle beraber cumhuriyetin ilk yıllarında da başta Maarif Vekaleti tarafından yayınlanan dergiler olmak üzere, dönemin önde gelen eğitimcileri ve öğretmenleri tarafından çıkartılan dergilerin, eğitim sahasındaki yeniliklerin ülkeye yayılmasında büyük katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Süreli yayınlarla ilgili çalışmalar incelendiğinde bu yayınların o dönemlerde eğitimciler tarafından bilgi ve uygulamaların paylaşımı için kullanıldığı görülmektedir (Alabaş, 2014; Demir, 2017a; Demir, 2017b Gurbetoğlu, 2007; İnan, 2016; Karagöz ve Duman, 2014).

Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışında fen bilimlerine ve uygulamalı eğitime verilen önem hem müfredatlardan hem de süreli yayınlardan anlaşılmaktadır. Cumhuriyet dönemi fen eğitiminin modernleşmesinde ilk programların önemli katkıları olmuştur. Cumhuriyetin hedeflediği her anlamda bilgili yurttaş tipinin yetiştirilmesi için fen bilimleri derslerine ve bu derslerin içeriklerine özellikle önem verildiği, bu derslerde modern bilim ve teknik konularına ağırlık verilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. İlâveten fen bilimleri ile ilgili konuların öğretiminde uygulamalı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasının önerildiği, öğrencilere somut yaşantılar yoluyla bu bilgilerin kazandırılmasının önemi üzerinde durulduğu hem dönemin müfredatlarında hem de ilgili literatürde görülmektedir (Durmuş, 2019; Güneş ve Karaşah, 2016; Özcan, Düzgünoğlu ve Koştur, 2018; Yolcu, 2014; Zan, Efe ve Zan, 2016).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında yapılan yenilikler günümüz eğitiminin temellerini oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Türk eğitim tarihi literatürü incelendiğinde cumhuriyet öncesi fen eğitimiyle ilgili olarak da ayrıntılı bir çalışma Ersöz ve Arıbaş (2018) tarafından kaleme alınmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki fen eğitimi ile ilgili özellikle müfredatları konu edinen araştırmalar yapıldığı görülmüştür (Durmuş, 2019; Güneş ve Karaşah, 2016; Özcan, Düzgünoğlu ve Koştur, 2018; Yolcu, 2014; Zan, Efe ve Zan, 2016). Cumhuriyet dönemi eğitim hayatının önemli unsurlarından olan süreli yayınlarda fen eğitiminin nasıl yer aldığı tespit edilmesinin ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çalışmada cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimciler tarafından yayınlanan süreli yayınların dönemin fen dersleriyle ilgili konularını nasıl ele aldıklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Süreli yayınların içerikleri incelenirken bugünkü fen eğitiminin karşılığı olan 1924 programındaki Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha Dersi, 1926 programındaki Tabiat Tetkiki Dersi ve Eşya Dersi müfredatları hareket noktasını oluşturmuştur. Dönemin müfredatları doğrultusunda eğitimcilerin yayınladığı süreli yayınlarda fen konularının nasıl ele alındığının ortaya konulmasının hem fen eğitimiyle ilgili çalışmalara hem de eğitim tarihi çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

1923 - 1928 yılları arasında yayınlanmış olan süreli yayınların incelenmesi yoluyla gerçekleştirilen bu çalışma doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş nitel bir çalışmadır. Doküman analizi yöntemi nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden birisi olarak kullanılabilirdiği gibi tek başına bir araştırma yöntemi olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Veri toplanabilecek doküman çeşitleri kamu kayıtları, şahsi dokümanlar, popüler kültür evrakları, görsel dokümanlar, fiziki materyaller olarak sınıflandırılabilir (Merriam, 2013). Doküman incelemesi, tarih ve eğitim tarihi araştırmalarında da sıklıkla araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Doküman incelemesini yaparken araştırmacılar

tarafından takip edilmesi gereken, dokümanlara ulaşma, orijinalliyini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamalarına bu araştırma sürecinde de uyulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

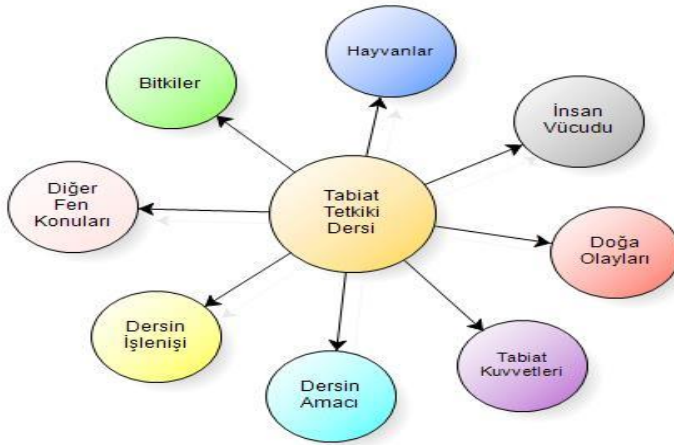
Çalışmaya konu edilen iki ana kaynak olan 1924 ve 1926 İlk Mektepler Müfredatları ve 1923 - 1928 yılları arasında eğitimciler tarafından yayınlanmış olan süreli yayınlar doküman incelemesinin aşamalarına uygun olarak değerlendirilmiş ve çalışmada kullanmaya uygun olduklarına karar verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada veri olarak kullanılan ana dokümanlardan biri olan 1924 ve 1926 İlk Mektepler Müfredatlarına Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesinden ulaşılmış ve dijital olarak talep edilmiştir. Fen konularının analizlerinin yapıldığı süreli yayınlara ise farklı kütüphaneler ve koleksiyonlardan ulaşılmıştır. Süreli yayınlar belirlenirken incelenen dönemin özelliğinden dolayı oldukça fazla sayıda süreli yayın olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan süreli yayınların seçiminde; derginin yayın yerinin İstanbul veya Ankara olması, yayın yılının 1923 - 1938 arası olması, derginin eğitimciler tarafından çıkartılıyor olması ve ulaşılabilen sayı adetinin ondan fazla olması kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu kriterleri sağlayan toplam on sekiz dergi içerisinde yapılan analizler sonucunda altı dergide müfredatlardaki fen konularıyla ilişkili makaleler/yazılar tespit edilmiştir. Bu dergiler ve künyeleri aşağıdaki gibidir;

- *Çocuk Dünyası*: 1926 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlamış haftalık bir dergidir. Bayezid Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan yirmi beş sayısına dijital olarak ulaşılmıştır.
- *Maarif Vekaleti Mecmuası*: 1925-1928 yılları arasında İstanbul'da yayınlanmıştır. Bayezid Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan dijital olarak on sekiz sayısına ulaşılmıştır.
- *Muallimler Birliği*: 1925 - 1927 yılları arasında Ankara'da yayınlanmıştır. Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Kataloğu ve İSAM Kütüphanesinden yirmi iki sayısına dijital ve fotokopi olarak ulaşılmıştır.
- *Muallimler Mecmuası*: 1922-1927 yılları arasında İstanbul'da yayınlanmıştır. Bayezid Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan derginin elli üç sayısına dijital olarak ulaşılmıştır.
- *Resimli Mecmua*: 1925 - 1928 yılları arasında İstanbul'da yayınlanmıştır. Bayezid Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us Koleksiyonundan yetmiş beş sayısına dijital olarak ulaşılmıştır.
- *Terbiye*: 1927 yılında İstanbul'da yayınlanmıştır. Derginin on sayısına Milli Kütüphane Süreli Yayınlar Kataloğundan dijital olarak ulaşılmıştır.

Analizler yapılmadan önce çalışmaya dahil edilen dergilerin içindekiler listeleri oluşturulmuştur. İkinci aşamada 1924 ve 1926 İlk Mektepler Müfredatları incelenmiş ve 1924 programında Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha dersi ile 1926 programında Tabiat Dersleri ve Eşya Dersleri kısımlarının günümüz Türkçesine transkripsiyonları yapılmıştır. Bu derslerin konuları incelenmiş ve süreli yayınlarda yapılacak içerik analizi için ana temalar belirlenmiştir. Bu temalar şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Analizler için müfredatlardan yola çıkarak oluşturulmuş temalar.

Dergilerin içerik analizi QSR Nvivo9 programında dergilerin içindekiler listeleri üzerinde belirlenen temalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Analizler yapılırken Miles&Huberman modeline uygun olarak verilerin azaltılması, verilerin sunulması, sonuçların biçimlendirilmesi süreçleri dikkate alınmıştır (Baltacı, 2017). Yapılan analizler sonucunda belirlenen temalarla ilgili olduğu düşünülen yüz kırk makale/yazı tespit edilmiştir. Bu sayıya sadece yazı/makale başlığı dikkate alınarak ulaşılmıştır. Daha sonra belirlenen makalelerin/yazıların içerikleri incelenmiş ve doksan bir adet yazının/makalenin ilk okul fen konularıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit yapıldıktan sonra analizler için uzman görüşü alınmış ve denetlenebilirliği sağlanmıştır. Analizler sonucunda ulaşılan makaleler/yazılar bulgular kısmında belirlenen temalara uygun olarak ayrı ayrı verilmiştir. Bu kısımda ilgili temadaki makalelerin dergilere dağılım frekansları ve toplam sayıları da tablolarla gösterilmiştir. Tabloların altında ise dönemin fen eğitiminin anlaşılmasına katkı sağlayacak bazı metinlerden doğrudan alıntılar verilmiş, makalelerin içerikleri hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır.

Bulgular

Tabiat Tetkiki Dersiyle İlgili Makalelerin Genel Dağılımları

1924 İlk Mektepler Müfredatında Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha Dersiyle 1926 İlk Mektepler Müfredatında Tabiat Tetkiki Dersi ve Eşya Dersi konularına göre belirlenen temalarla ilişkili olarak çalışmaya dahil edilen dergilerde yapılan analizler sonucunda toplam doksan bir makalenin bahsedilen derslerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu makalelerin temalara ve dergilere dağılımının frekans değerleri tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Makalelerin dergilere ve temalara dağılımı

	Çocuk Dünyası	Maarif Vekaleti Mecmuası	Muallimler Birliği	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmua	Terbiye	Toplam
Bitkilerle İlgili Makaleler				5	4	1	10
Dersin Amacıyla İlgili Makaleler	2	2			2		6
Diğer Fen Konularıyla İlgili Makaleler	1			5	4	2	12

Doğa Olaylarıyla İlgili Makaleler	1		1	3	1	2	8
Hayvanlarla İlgili Makaleler	2		1	17	20	7	47
İnsanla İlgili Makaleler				1	1		2
Tabiat Kuvvetleri Makaleleri					1	1	2
Dersin İşlenişiyile İlgili Makaleler				2		2	4
Toplam	6	2	2	33	33	17	91

Tablo 1 incelendiğinde belirlenen temalar içinde en fazla makalenin (kırk yedi) hayvanlarla ilgili konularda olduğu görülmektedir. Diğer fen konularıyla ilgili on iki, bitkilerle ilgili on ve dersin amacıyla ilgili altı makale tespit edilmiştir. Makalelerin dergilere göre dağılımlarına bakıldığında Muallimler Mecmuasının ve Resimli Mecmuanın otuz üç makale ile bu konuda en fazla makaleye yer veren dergiler olduğu görülmektedir. Terbiye Dergisinde ise on yedi makale tespit edilmiştir. Dergilerde yayınlanan makalelerin yayın aralığı 1923 - 1928 yılları arasında değişmektedir.

Dersin Amacıyla İlgili Makaleler

1924 ilk mektepler müfredatı incelendiğinde Tabiat tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha dersinin amacı çocuğun doğal çevresinde bulunan ve gıdalarımız, elbiselerimiz, meskenlerimiz ve genel hayatımızla ilgili olan hayvanlar ve bitkiler gibi tüm varlıkların canlı örneklerinin incelemesini sağlamak olarak ifade edilmiştir (İlk Mektepler Müfredatı, 1924). 1926 programında bu dersin adının tabiat dersleri olarak değiştirildiği ve ayrıca eşya dersinin programa ilave edildiği görülmektedir. Derslerin verildiği sınıf derecelerinde de değişiklikler yapılmıştır. 1926 programında Tabiat dersinin amaçlarının daha ayrıntılı olarak ele alındığı ve Eşya dersleri içinde ayrı bir müfredat hazırlandığını görmek mümkündür. Bu iki dersin konuları incelendiğinde 1924 programında Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Hıfzıssıhha dersinin konularıyla aynı olduğu tespit edilmiştir (İlk Mektepler Müfredatı, 1927).

Tablo 2: Dersin amacıyla ilgili makalelerin isimleri ve dağılımları

	Çocuk Dünyası	Maarif Vekaleti Mecmuası	Resimli Mecmua
Fennin İlerlemesi Hakkında			1
Fennin İlerlemesi İnsanlık İçin Kötümüdür			1
Muhtasar Mektep Hıfzıssıhhası Ders Kitabı Hakkında		1	
Tabiat tetkiki ve hıfzıssıhha	2		
Terbiyeyi Fenniye		1	

Tablo 2 incelendiğinde Resimli Mecmuada yayınlanan iki makale olduğu görülmektedir. Bu makalelerde fen biliminde meydana gelen gelişmeler üzerinde durulduğu, fen bilimlerindeki hızlı ilerlemenin insanlar üzerinde nasıl bir etki oluşturacağına vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır. Makalelerde hızlı bir şekilde gerçekleştirilen yeni icatların, yeni makinelerin insanın hırsının bir sonucu olup olmadığına da sorgulandığı anlaşılmaktadır.

Maarif Vekaleti Mecmuasında yayınlanan iki makale ise fen dersleri için hazırlanmış olan iki ders kitabı hakkındadır. Dr. Celal Abdi Bey tarafından hazırlanan *Muhtasar Mektep Hıfzıssıhhası* ve Harun Er Reşit Tarafından hazırlanan *Terbiye-i Fenniye* kitaplarının kritiğinin yapıldığı görülmüştür. Çocuk Dünyasında yayınlanan *Tabiat Tetkiki ve Hıfzıssıhhası* adlı yazılar ise 1926 yılında yayınlanan derginin ilk sayısında yer almıştır. Naime Halide Hanım tarafından dördüncü ve beşinci sınıflar için hazırlanmış olan *Tabiat Tetkiki ve Hıfzıssıhhası* adlı kitap hakkında bilgi verilmiştir. Bu kitabın şimdiye kadar bu alanda hazırlanmış kitaplar arasında çocukların rahatça anlayabileceği bir şekilde hazırlanmış olmasına dikkat çekilmiştir. Ayrıca kitabın içeriğinin tamamen programa uygun olarak hazırlandığı da belirtilmiştir.

Dersin İşlenişiyile İlgili Makaleler

Tabiat Tetkiki derslerinin işlenişiyile ilgili olarak 1924 programında çok ayrıntılı bilgiler verilmese de dersin uygulama ağırlıklı olarak işlenmesinin önemi üzerinde durulmuştur (İlk Mektepler Müfredatı, 1924). 1926 programında ise dersin işlenişiyi sırasında dikkat edilecek noktaların çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu programda dikkat edilmesi önerilen noktalardan bazıları şu şekildedir;

1. Hayvanat ve nebatat gibi mevzuların tedrisine evvela canlı numune üzerinde müşahede ve tecrübelerden başlanmalıdır. Talebe, bu müşahedeleri ya bilazat veyahut muallimle birlikte yapar.
2. Mektep bahçesinin münasip bir yerine bir miktar buğday, arpa, çavdar gibi şeyler ekilerek gübrenin, suyun ve ziyanın nebat üzerine yaptığı tesirlere dair müşahedeler yaptırılır ve fikirler verilir.
3. Talebe hayvan ve nebatlara ait tetkiklerin neticelerini kısa cümlelerle hülasa eylemeli ve basit resim ve krokilerle defterlerine tespit etmelidir.
4. Tetkik ettirilen muhtelif nebatlar mahsullerle haşerelerden talebeye koleksiyonlar yaptırılmalıdır.
5. Ölü numuneler: bir şeyin canlısını elde edemeyince muhtelif suretlerle ihzar edilmiş numuneleri gösterilir.
6. Levhalar: muallim tabiat tetkiki derslerinde mektepte mevcut levhalardan dahi istifade etmelidir.
7. İnsanın vücudu hakkında çocuklara verilecek teşrih ve fizyoloji malumatı gayet basit olacaktır (İlk Mektepler Müfredatı, 1927, s. 93-95).

Bu noktalar göz önünde bulundurularak yapılan analizlerde dergilerde dersin işlenişiyile ilgili olduğu tespit edilen makalelerin isimleri ve dağılımları tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Dersin işlenişiyile ilgili makalelerin isimleri ve dağılımlar

	Muallimler Mecmuası	Terbiye
Az Masrafla 250 Fizik ve Kimya Deneyi	1	
Köy Çocukları İçin İnceleme Gezintileri Planı		1
Okullarda Canlı Tabiat Tetkiki		1
Tabiat Tetkiki Mevzuları	1	

Tablo 3'te verilen Muallimler Mecmuasında yayınlanmış olan *Az Masrafla 250 Fizik ve Kimya Deneyi* adlı makalede Harun Er Reşit tarafından tercümesi yapılmış olan bir eserden bahsedilmektedir. Bu eser Fransa'da biri Muallim Mektebi Müdürü biri de Maarif Müfettişi olan iki kişi tarafından *Comment realiser 250 Physique et de Chimie a peu de frais de Expériences* adıyla yayınlanmış olan bir eserin tercümesidir. Eserin giriş kısmında tercüme yapan Harun Er Reşit tarafından meslektaşlarına hitaben şu ifadelere yer verilmiştir;

Orta mekteplerde tedris edilen fizik ve kimya derslerinde ve ilk mekteplerde gösterilen tabiat tetkiki ve eşya derslerinde mevzu bahsedilen hadiseleri hakiki mahiyetleriyle öğretmek için bu hadiselerin bilazat tecrübe ve tekrar etmek lüzumunda artık herkes müttefiktir. Fakat bu tecrübeleri yapmak için birçok vesait ihtiyacı vardır. Halbuki bu vesait ekseri mekteplerimizde mevcut olmadığı gibi bütçeleri müsait olmadığından daha uzun müddet tedarikine de imkan bulunmayacaktır. Bu sebepten ilk mekteplerde tabiat tetkiki ve eşya dersleri ve orta mekteplerde fizik ve kimya dersleri faydasız bir surette devam edip gidecektir. İşte bu kitap bu mahzurları izale maksadıyla lisanımıza nakil edilmiştir. Filhakika bu kitap mündercatına tefik hareket edecek olan muallimler, pek cüzi bir para mukabilinde elde edecekleri vesaitle derslerine ait tecrübeleri göstermeye kifayet edecek aletleri bilazat ve kolayca vücuda getirebilirler (Reşit, 1927, s. 2225-2226).

Yazar, giriş kısmının devamında basit araçlarla deneylerin yapılmasının özellikle ilk mekteplerde tabiat tetkiki derslerinin amaçlarına ve öğrencilerin seviyelerine daha uygun olduğunu belirtmiştir. Teknik açıdan üst düzey araçlarla yapılan deneylerde çocukların bu deneylerin sonucunu aracın teknik üstünlüğünden kaynaklandığı gibi bir yanılığa düşmelerine sebep olabileceğini ifade etmiş ve basit araçlarla yapılan deneylerin çocukların hadiselerin gerçek hallerini anlamaları açısından daha elverişli olacağını ve bunun dersin amaçlarına da daha uygun olacağını vurgulamıştır.

Muallimler Mecmuasında yayınlanmış olan bir diğer yazıda ise *Terbiye-i Fenniye ve Tabiat Tetkiki Mevzuları* adlı iki farklı eser hakkında bilgi verilmiştir. Bu eserler de yine Harun Er Reşit tarafından Fransızcadan dilimize tercüme edilmiştir. Terbiye-i Fenniye adlı eserde çocukların zihinsel gelişimlerine katkı sağlamak için tabiat tetkiki ve eşya derslerinin nasıl verilmesi gerektiğinin ayrıntılı olarak ele alındığı ve ilaveten kitapta bahsedilen yöntemlere uygun olarak hazırlanmış kırk ders örneğinin verildiği anlaşılmaktadır. *Tabiat Tetkiki Mevzuları* adlı eserde ise iki binden fazla inceleme konusu verildiği ve bu eserin özellikle ilk mektep öğretmenleri ve muallim mektepleri öğrencilerine çok faydalı olacağı belirtilmiştir. İçerikleri hakkında bilgi verilen iki eserde Maarif Vekaleti tarafından yayınlanmıştır.

Terbiye Dergisinde yayınlanan *Okullarda Canlı Tabiat Tetkiki* adlı makalede yazar Faik Reşit, uygulamada olan programın okul ve doğa arasında sıkı bir bağ kurulmasını istediğini, bu bağında sadece tabiat tetkiki dersleriyle sağlanamayacağını, okulun genel programının bu ilişkiyi kuvvetlendirecek bir şekilde düzenlenmesinin önemine değinmiştir. Ayrıca tabiat tetkiki derslerinde öğrencilerin günlük hayatlarında da yapabilecekleri çeşitli etkinliklerle ilgili örnekler vermiş ve bunların öğrenciler tarafından hem evlerinde hem de okulun bahçesinde ayrılan bir köşede yapılmasının öğrencilerin tabiatla bağlarını güçlendirmesi açısından faydalı olacağını ifade etmiştir. Yazar, tabiat dersinin amaçlarına ulaşmak için sadece inceleme gezilerinin yeterli olamayacağı, çünkü bazı konuların çok uzun gözlemler gerektirdiği, bu nedenle de bu tarz konular için mümkün olduğu kadar okul içerisinde canlı örnekleri muhafaza edecek ortamlar oluşturmanın ve öğrencilerin bu canlı örneklerin bakımlarıyla bizzat kendilerinin ilgilenmelerinin sağlanması gerektiğini özellikle vurgulamıştır.

Terbiye Dergisinde yayınlanan bir diğer yazı da yine Faik Reşit tarafından hazırlanmıştır. *Köy Çocukları İçin Tetkik Gezileri* adlı yazıda yazar tarafından bir tablo oluşturulmuştur. Bu tabloda gidilecek yer, dikkat edilecek şeyler ve cevabı bulunacak sorulardan oluşan üç sütun hazırlanmıştır. Tabloda verilen iki örnekten birisi aşağıdaki gibidir;

Gidilecek yer; Civardaki şehir veya kasaba.

Dikkat edilecek şeyler; umumi binalar, muhtelif nevi ambarlar ve mağazalar, evlerin birbirine sıkışık olması, su ihtiyacı, itfaiye dairesi, hastaneler, parklar, umumi bahçeleri tren yolları, sokaklar,...

Cevabı bulunacak sorular; ne maksatla tahsis olunmuşlardır, her birinde hangi nevi mal satılmaktadır veya muhafaza edilmektedir, niçin sahalar bu kadar dardır, su nereden gelir, evlere ne suretle tevzi edilir,... (Reşit, 1927a, s. 84-85).

Tablo 3'te verilen makalelerin içeriklerine bakıldığında zaman Tabiat Tetkiki derslerinin işlenişine ilgili oldukça faydalı açıklamaların yapıldığı, özellikle öğretmenlere yol gösterici mahiyette oldukları ve uygulamadaki programların amaçlarının gözetildiği anlaşılmaktadır.

Bitkilerle İlgili Yayınlanan Makaleler

1924 ve 1926 programlarında bitkilerle ilgili konulara bakıldığında çiçekler, ağaçlar, hububatlar, sebze ve meyveler, su bitkileri gibi oldukça çeşitli alt başlıkların ele alındığı ve bunların özellikleri, nasıl yetiştikleri, faydaları ve zararları gibi noktalara değinildiği görülmektedir.

Analizi yapılan dergilerde Tabiat Tetkiki dersi konularından bitkiler, çiçekler, ağaçlar, sebze ve meyvelerle ilgili makalelerin isimleri ve dergilere dağılımları tablo 4'te gösterilmiştir.

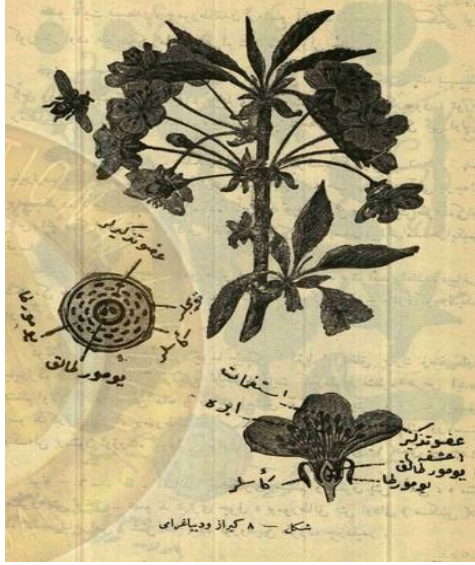
Tablo 4: Bitkilerle ilgili makalelerin isimleri ve dergilere dağılımları

	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmua	Terbiye
Bitki Derslerinde Diyagramın Fayda ve Tatbiki			1
Elma	2		
Gelincik Çiçeği	1		
Hayvanları Yiyen Bitkiler		1	
Kırmızı Işığın Bitkilere Etkisi		1	
Nebatat Dersleri	1		
Patatesin Tarihi	1		
Sebzelerin Memleketleri		1	
Servi Ağacı		1	
Hücrelerin Çoğalması			2

Tablo 4 incelendiğinde bitkilerle ilgili olarak en fazla makalenin beş makale yayınlanan Muallimler Mecmuasında yer aldığı görülmektedir. Resimli Mecmuada dört, ve Terbiye Dergisinde yayınlanan üç makalenin bitkiler konusunda olduğu görülmektedir. Makalelerdeki konular incelendiğinde çiçekler, ağaçlar, farklı bitki türlerinin özellikleri, sebze ve meyveler, bitkilerin yetişmesinde etkili olan çevresel faktörler gibi farklı alt başlıkların ele alındığı görülmektedir.

Muallimler Mecmuasında yayınlanan makalelerin içeriklerinin ilgili konunun işlenişinin anlatıldığı ders planı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu makalelerin yazarlarının da dönemin tabiat tetkiki öğretmenleri olduğu anlaşılmaktadır. Resimli Mecmuada yayınlanan makaleler ise derginin özelliğinden dolayı daha çok eğlenceli ve çocukların dikkatini çekmeye, çocuklarda merak uyandırmaya ve eğlenerek öğretmeye yönelik bir tarzda ele alındığı görülmüştür.

Terbiye Dergisinde yayınlanan *Bitki Derslerinde Diyagramın Fayda ve Tatbiki* başlıklı makalenin ise yine dönemin fen bilimleri öğretmenlerinden Hayri tarafından kaleme alındığı tespit edilmiştir. Yazar, Tabiat Tetkiki derslerinde bitkilerle ilgili diyagramlar kullanmanın öğrenciler açısından faydalarını ve diyagramların etkili bir şekilde nasıl kullanılacağını açıklamıştır. İlaveten bitkilerle ilgili derslerde diyagramların kullanılmasının öğrencilerin ders sırasında dikkatini çekeceği, ayrıca bir şekil üzerinde bitkiyle ilgili bütün bölümlerin görülmesini sağlayacağı ve bu şekilde birbirine benzeyen bitkilerle benzemeyen bitkilerin karşılaştırmasının yapılmasını da kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Ayrıca makale içinde çeşitli bitkilerin diyagramlarından da örnek görsellere yer verilmiştir. Bu görsellerden biri şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Kiraz ve diyagramı (Kaynak: Hayri, 1927, s.48)

Hayvanlarla İlgili Makaleler

1924 ve 1926 programlarında yer alan derslerde hayvanlar, böcekler, kuşlar, su hayvanları, avcılık, balıklar gibi alt başlıklar oluşturulduğu görülmüştür. Bu türlerin yaşayışları, özellikleri, benzerlikleri ve farklılıkları, faydaları ve zararları, ekonomik değerleri gibi konular etrafında derslerin işlenmesi planlanmıştır.

Analizi yapılan dergilerde tabiat tetkiki dersinin konularıyla ilgili olarak en fazla makalenin hayvanlarla ilgili konularda olduğu görülmektedir. Analizi yapılan yedi dergiden altısında hayvanlarla ilgili toplam kırk yedi makalenin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu makalelerin isimleri ve dergilere dağılımları tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Hayvanlarla ilgili makalelerin isimleri ve dağılımları

	Çocuk Dünyası	Muallimler Birliği	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmua	Terbiye
Ağaçları Yiyen Kurtlar			1		
Arslan					1
Ayı					1
Balıklar				1	1
Baykuş				1	

Büyük Gagalı kuşlar				1	
Canlı Barometreler - Hayvanlar Arasında				1	
Çöl Şimendiferi Develer				1	
Deve Kuşu				1	
Fil				1	
Gergedan				1	
Geyikler				1	
Haşerelerin Yumurtlayışlarındaki Farklılıklar				1	
Hayvanlar Hakkında				2	
İri Kaplumbağalar				1	
Kaç Türlü Kuş Yuvası Var				1	
Kanatlı dostlarımız					1
Kardeş Hayvanlar				1	
Karınca			1		
Kedi		1	1		1
Kirpi			1		
Kokulu Hayvanlar				1	
Köpek			1		
Kurt					1
Kuşların Faydaları			1		
Leylek			1		
Meyvelerden Çıkan Kelebekler				1	
Mızıkacı Fenerli Kuşlar				1	
Mimetizm			1		
Muhteri Hayvanlar				1	
Örümcek			2		
Saka Kuşu					1
Salyangoz	2				
Serçe			2		
Solucan			1		
Su Kaplumbağası			1		

Tavuk			3		
Yılanlar				1	

Tablo 5 incelendiğinde hayvanlarla ilgili olarak toplam kırk yedi makalenin analizi yapılan dergilerde yer aldığı görülmektedir. Bu konuda en çok makale (yirmi) Resimli Mecmuada yayınlanmıştır. Muallimler Mecmuasında on yedi, Terbiye Dergisinde yedi, Çocuk Dünyasında iki ve Muallimler Birliğinde bir makale tespit edilmiştir.

Resimli Mecmuada yer alan yazılar incelendiğinde bu yazıların derginin yayın politikasına uygun olarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Tabiat tetkiki derslerinde gördükleri konularla ilgili olarak çocukların merakını uyandıracak farklı bilgilere yer verildiği ve eğlenerek öğretme yolunun tercih edildiği görülmektedir. Hayvanların farklı ve bilinmeyen yönlerinin ele alındığı yazılarda çocukların dikkatini çekecek bir üslup kullanılmıştır. Muallimler Mecmuasında ve Muallimler Birliğinde yer alan yazıların ise daha çok ilgili konudaki derslerin işlenişini anlatan örnek ders planları olduğu anlaşılmıştır. Bu ders planlarında tabiat derslerinin nasıl işlenmesi gerektiğiyle ilgili oldukça faydalı uygulama örneklerine yer verilerek öğretmenlerin derse hazırlıklarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Ders planlarının içerikleri incelendiğinde öğrencilerin aktif olarak derslere katılmalarını sağlayacak etkinliklere yer verildiği anlaşılmaktadır. Bu noktada verilen ders planlarında müfredatlarda dersin işlenişine ilgili olarak yapılan önerilerin dikkate alındığını söylemek mümkündür.

Terbiye Dergisinde yer verilen makalelerde ise adı geçen hayvanlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler verildiği görülmektedir. Bu hayvanların özellikleri, yaşayış şekilleri, diğer türlerden farklılıkları gibi noktalara değinildiği anlaşılmıştır.

Doğa Olaylarıyla İlgili Makaleler

1924 ve 1926 müfredatları incelendiğinde Tabiat dersleriyle ilgili konularda yeryüzü şekilleri, doğa olayları, toprak, bahçe, tarla, deniz suyu, tatlı ve acı sular, taşlar, madenler, maden kömürleri gibi alt başlıklara yer verildiği görülmektedir. Bahsedilen konularla ilgili olarak analizi yapılan dergilerde tespit edilen makaleler ve dağılımları tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Doğa olaylarıyla ilgili makalelerin isimleri ve dağılımları

	Çocuk Dünyası	Muallimler Birliği	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmuada	Terbiye
Dalga			1		
İyi Hava Fena Hava	1				
Kar			1		
Kum					1
Mektepte Bahçe İşleri					1
Tabiat Alemi Taklit			1		
Tabiat Muhabbeti		1			
Tabiatın Şayan-ı Hayret Sanatı				1	

Tablo 6 incelendiğinde doğa olayları konularına dahil edilen toplam sekiz makale olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili en fazla makale Muallimler Mecmuasında yer alırken, Terbiye Dergisinde iki diğer dergilerde birer makale tespit edilmiştir.

Muallimler Mecmuasında yer alan *Tabiat Alemini Taklit* isimli makale muallim kimyager A. Uygur imzasıyla yayınlanmıştır. Makalenin içeriği incelendiğinde organik kimyanın kurucusu sayılan kimyager Wöhler'in 1828 yılında yapmış olduğu çalışmalardan bahsedildiği ve doğada bulunan çeşitli renklerin ve kokuların sunni olarak yapılmaya başlandığının anlatıldığı görülmektedir. Yazar, bu çalışmaların fen bilimleri açısından önemine değinmiş ve yazısının devamında bazı meyve kokularını elde etmek için kullanılması gereken malzemeler ve bu malzemelerin oranlarıyla ilgili bir çeşit reçete vermiştir (Uygur, 1927).

Terbiye Dergisinde yayınlanan *Mekteplerde Bahçe İşleri* adlı makalede özellikle şehir hayatının yaygınlaşmasıyla birlikte doğadan uzak kalan çocukların doğayla bütünleşmesini sağlamak için okullarda yapılabilecek çeşitli bahçe işleriyle ilgili örnekler verilmiş ve uygulamalar açıklanmıştır. Çocukların doğayla içe içe olmalarının hem beden hem de ruh sağlıkları açısından önemi vurgulanmıştır.

Doğa olaylarıyla ilgili olarak tespit edilen makalelerin içerikleri incelendiğinde tabiat dersleri müfredatlarını destekleyen bir şekilde ele alındıkları görülmektedir.

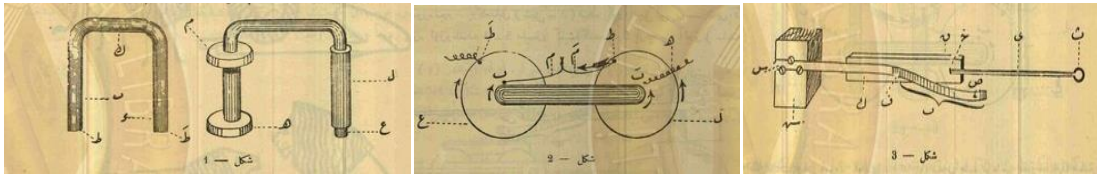
Tabiat Kuvvetleriyle İlgili Makaleler

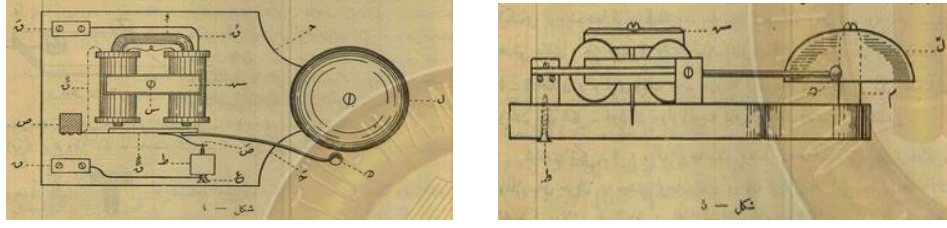
1924 ve 1926 müfredatları incelendiğinde fen dersleriyle ilgili konularda tabiat kuvvetleriyle ilgili olarak; yer çekimi, aydınlanma-ısıtma, tabiat kuvvetlerinden faydalanma, rüzgardan, sudan faydalanma, elektrik, sıcaklık, ışık, elektrikten ve ışıktan faydalanma gibi konu başlıkları olduğu görülmüştür. Analizi yapılan dergilerde bu konularla ilişkili olabilecek iki makale tespit edilmiştir. Bu makalelerin isimleri ve yayımlandıkları dergiler tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Tabiat kuvvetleriyle ilgili makalelerin isimleri ve dağılımlar

	Resimli Mecmua	Terbiye
Elektrik Çıngırakları		1
Parasız Elektrik İstihisalki	1	

Terbiye Dergisinde yayınlanan *Elektrik Çıngırakları* adlı makale Ankara fen bilimleri öğretmenlerinde Hayri tarafından hazırlanmıştır. Yazar, atölyelerimizde ve evlerimizde kullandığımız elektrik zillerinin yapımını aşama aşama anlatmıştır. Bu zillerin çok basit bir şekilde yapılabileceğini belirtmiş ve zilin yapım aşamasını da şekil 3'te verilen şemalarla aşama aşama açıklamıştır.

Şekil 3. Elektrik ziline şemaları

İnsan Vücutuyla İlgili Makaleler

1924 ve 1926 müfredatlarının tabiat dersleri konuları incelendiğinde insan vücudunun özellikleri, nasıl besleniyoruz, nasıl nefes alıyoruz, kan damarları, beş duyu gibi alt başlıklara yer verildiği görülmektedir. Analizi yapılan dergilerde bu konularla ilgili iki makale tespit edilmiş ve tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8: İnsan vücuduyla ilgili makalelerin isimleri ve dağılımları

	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmua
İnsan Nedir?	1	
Kimya Nazarında İnsanın Kıymeti		1

Muallimler Mecmuasında yayınlanan *İnsan Nedir?* başlıklı yazı öğretmen doktor Nazım Şakir tarafından kaleme alınmıştır. Bu makalede yazar, insan vücudunu tanımak için yapılan çalışmalara değinmiş, son asırda bu alanda meydana gelen gelişmelerden bahsetmiştir. İnsan ve hayvan vücutlarının benzerlikleri ve farklılıkları üzerine çalışmaların son dönemlerde arttığı ve insan vücuduna fenni anlamda bakış açısının değişmeye başladığı dile getirilmiştir.

Resimli Mecmuada yer alan *Kimya Nazarında İnsanın Kıymeti* adlı yazıya derginin Küçük Tetkikler adlı köşesinde yer verilmiştir. Bu köşe dünya hadiseleri, ilim, fen, tabiat ve keşiflerle ilgili kısa yazılardan oluşmaktadır. Bu yazıların derginin içeriğine uygun olarak konuları eğlenceli bir şekilde ele alacak ve çocukların ilgisini çekecek tarzda hazırlandığı görülmektedir. Yazının içeriği de aşağıda aynen verilmiştir;

Kimyagerler insan vücudundaki mevadı hesaplayıp birer kıymet biçmişler ve bir insanın cem’an kaç kuruş ettiğini bulmuşlardır. İnsanın vücudunda bir küçük şekerliği dolduracak kadar şeker, bir tuzluğu dolduracak kadar tuz, küçük bir anahtar yapabilecek kadar demir, (300) kuruşluk iç yağı, ve diğer potasyum, kükürt, fosfat, magnezyum, albümin gibi mevad bulunmaktadır. Bunların mecmua kıymeti (1700) kuruş edermiş (1926, s.6).

Yazının içeriğinden de anlaşılacağı gibi insan vücudunu meydana getiren unsurlar çocukların dikkatini çekebilecek ve eğlenceli bir tarzda işlenmiştir.

Diğer Fen Konularıyla İlgili Makaleler

1924 ve 1926 müfredatlarının Tabiat dersleri konuları incelendiğinde çiftçilik, gıda, elbise, mesken, yerel sanatlar, okul ve ev eşyaları, uygulamalı fen bilimleri, ses olayları, cisimlerin üç hali, basit makineler gibi konu başlıklarını görmek mümkündür. Bu konularla ilgili olarak analizi yapılan dergilerde tespit edilen makaleler ve dağılımı tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9: Diğer fen konularıyla ilgili makalelerin isimleri ve dağılımları

	Çocuk Dünyası	Muallimler Mecmuası	Resimli Mecmua	Terbiye
14 yaşında bir heyetşinas			1	
Bir güneş Saatini Nasıl İmal Edebilirim?		1		
Hava		1		
İlim ve Fen Mefhumları - Fr. Karşılıkları		1		
Kauçuk nedir			1	
Mikrografi nedir?			1	
Mum	1	1		
Su Gazı		1		
Tabiat Tetkiki - Ders Planları				1
Ufacık Bir İğnenin Hikayesi			1	
Ziraat Dersleri				1

Tablo 9 incelendiğinde diğer fen konuları temasına dahil edilen toplam on iki makale olduğu görülmektedir. Bu konuda beş makale Muallimler Mecmuasında, dört makale Resimli Mecmuada, iki makale Terbiye Dergisinde ve bir makalede Çocuk Dünyasında tespit edilmiştir.

Muallimler Mecmuasında yayınlanmış olan *Bir Güneş Saatini Nasıl İmal Edebilirim* başlıklı makalenin Alman Fen ve Hayat Dergisinde Berlin Planetoryum Müdürü Dr. Paul Wegener tarafından yayınlanan bir makalenin tercümesi olduğu anlaşılmaktadır. Bu makalenin nakledilmesinin sebebi çok eski, çok basit fakat dakik olan bu saatler hakkında bilgi edinmenin herkes tarafından merak uyandıracak bir meşguliyet olarak kabul edileceği düşüncesi olduğu ifade edilmiştir. Makalede güneş saatinin basit bir şekilde nasıl imal edilebileceği anlatılmıştır. Aynı dergide yayınlanan *Su Gazı* başlıklı makalede ise son senelerde özellikle ısıtma alanında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan su gazı hakkında bilgiler verilmiştir. Su gazının hava gazına göre elde edilmesinin daha kolay ve ucuz olduğu ayrıca kullanımı sırasında daha çok enerji vermesi nedeniyle daha fazla tercih edilir hale geldiği ifade edilmiştir. Harun Er Reşit tarafından yabancı bir dergide su gazıyla ilgili yayınlanan bir makalenin bazı kısımlarının nakledildiği anlaşılmaktadır. Bu makalede ısınma ve aydınlanma işlerinde kullanılan gazlar, su gazı üretmenin esasları, su gazının özellikleri, su gazı üretimine yönelik tertibatlar, su gazının sanayide kullanılması gibi konular ele alınmıştır. *Hava* adlı yazının ise eşya dersleri için örnek bir ders planı olduğu anlaşılmaktadır. Sınıfta öğretmen-öğrenci diyalogları şeklinde ağırlıklı olarak soru cevap yönteminin uygulandığı bir ders işlenişi verilmiştir.

Terbiye Dergisinde yayınlanan *Tabiat Tetkiki: Ders Planları* başlıklı yazıda kar konusunun derslerde nasıl işleneceğine dair planlara yer verilmiştir. Bu planlarda şu alt başlıklar bulunmaktadır; Kar, Karın Yağışı, Kar Üzerinde, Karda Eğlence, İlimi İstifade, Kar ve Hayat, Kar ile Tecrübeler, Kar Dolayısıyla Verilecek İzahat, Kar Hakkında Müşahadat İcmali, Kara Dair Vazifeler.

Fen konularıyla ilgili Resimli Mecmuada yer verilen yazılar incelendiğinde yine derginin üslubuna uygun olarak çocukların ilgisini uyandıracak tarzda ve eğlenceli bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

Sonuç

İncelenen dergilerde fen konularıyla ilgili olduğu saptanan doksan bir makalenin/yazının içerikleri göz önüne alındığında genel olarak 1924 ve 1926 müfredatlarıyla ilişkili konulara değinildiği görülmüştür. Müfredatlardan yola çıkılarak belirlenen temalarla ilgili makalelerde/yazılarda çocuklara fen konularını sevdirmeye, bu konulara karşı ilgi uyandırma amaçlarının yanında öğretmenlere fen konularının işlenişleriyle ilgili örnek uygulamalarla yardımcı olma amacının da olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dersin amacıyla ilgili olarak tespit edilen altı makalede hem fen bilimlerindeki ilerlemelerin hem de tabiat tetkiki derslerinin önemine yönelik açıklamalar tespit edilmiştir. Özellikle bu derslerin işleniş sırasında öğretmenlerin dikkat etmesi gereken noktalara yer verilmesi süreli yayınların öğretmenler arasında bilgi ve yöntem paylaşımı açısından önemli bir araç olarak kullanıldığı kanısını doğrulamaktadır. Ayrıca bu yazılarda/makalelerde tabiat tetkiki dersleriyle ilgili olarak hazırlanan ders kitaplarının tanıtımlarının yapılmış olması da bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Dersin işlenişyle ilgili tespit edilen yazılar/makaleler incelendiğinde özellikle 1926 müfredatında fen derslerinin işlenişinde dikkat edilmesi gereken noktalarla tutarlı yayınlar yapıldığı anlaşılmıştır. Fen derslerinde uygulamaya önem verilmesinin, öğrencilerin bizzat yaparak yaşayarak öğrenecekleri ortamlar hazırlanmasının dersin amaçlarına ulaşması açısından öneminin vurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Durmuş'a (2019) göre 1924 yılında öğretim programlarının merkezileştirilmesiyle birlikte eğitim faaliyetlerinin bilimsel zemine yürütülmeye başlandığı düşüncesi desteklenmektedir. Bu bölümdeki makaleler arasında yabancı literatürden çevirilere yer verilmiş olması da fen eğitimiyle ilgili dünya literatürünün takip edildiğini ve ilgililerle paylaşılmasının önemli görüldüğünü göstermektedir. Bu sonuç da cumhuriyet döneminin hedeflediği modern eğitim anlayışıyla tutarlılık göstermektedir. Yıldırım (2012), Atatürk'ün eğitim anlayışını; eğitimin laik olması, bilimi ve bilimsel felsefeyi temel alması, pragmatik değeri olan uygulamaya yönelik eğitime önem vermesi ve hümanist bir eğitim anlayışı benimsemesi şeklinde üç ana felsefe üzerinde toplamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki fen dersleriyle ilgili müfredatlar ve bu derslerin konularının süreli yayınlara yansımaları Atatürk'ün eğitim anlayışıyla da tutarlılık göstermektedir.

1924 ve 1926 müfredatlarında bitkiler konusunun oldukça ayrıntılı olarak ele alındığı, bitkilerin özelliklerinin yanında ekonomik ve beşeri faydalarına da değinilmesinin beklendiği anlaşılmaktadır. Bu konuda süreli yayınlardaki makaleler/yazılar incelendiğinde müfredatlardaki beklentileri karşılayacak şekilde konuların ele alındığı anlaşılmaktadır.

Hayvanlarla ilgili süreli yayınlarda tespit edilen makaleler/yazılar incelendiğinde kırk yedi makale ile en çok bu konuya yer verildiği görülmüştür. Bu yazıların/makalelerin içeriklerinin 1924 ve 1926 müfredatlarıyla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Müfredatlarda hayvanlar konusunda sadece özellikleri değil, yaşam koşulları ve insanlar için faydaları gibi noktalara değinilmesinin istendiği görülmüştür. İlgili yazılarda bu noktaların da dikkate alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca hayvanlarla ilgili derslerin işlenişleriyle ilgili olarak örnek ders planlarına yer verilmiş olması öğretmenlere yardımcı olmasının da amaçlandığını göstermektedir.

Doğa olayları, tabiat kuvvetleri ve insan vücuduyla ilgili makaleler incelendiğinde bu konularda oldukça az sayıda yazı tespit edildiği görülmektedir. Ancak tespit edilen yazıların

içeriklerinin 1924 ve 1926 müfredatlarında bu konuların ele alınış şekliyle tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer fen konularıyla ilgili tespit edilen yazılar/makaleler incelendiğinde müfredatlarda yer verilen konularla tutarlı olduğu anlaşılmaktadır.

Sürelî yayınlarda ele alınan konuların işleniş şekilleri yayınlandıkları derginin yayın politikası ve özellikleriyle ilişkili olarak değiştiği anlaşılmıştır. Özellikle Resimli Mecmua dergisinin çocuklara yönelik eğlenceli ve eğitici bir dergi olması nedeniyle burada yayınlanan yazıların daha ilgi çekici ve eğlenceli bir üslupla kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Ancak yazıların içerikleri incelendiğinde eğlendirirken öğretmenin amaçlandığı görülmektedir. Eğlenceli ve ilgi çekici bir şekilde müfredatlarda yer alan fen konularının işlendiği anlaşılmaktadır. Muallimler Mecmuası, Muallimler Birliği ve Terbiye dergilerinin ise hedef kitlelerinin daha çok öğretmenler olduğu, dergilerde yayınlanan yazıların içeriklerinden anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimciler tarafından yayınlanmış sürelî yayınlarda 1924 ve 1926 ilkökul müfredatlarındaki fen konularının, müfredatlarda dikkat çekilen noktalar gözetilerek ele alındığı anlaşılmıştır. Araştırmaya dahil edilen dergiler İstanbul ve Ankara’da yayınlanmış olsalar da tüm ülke geneline dağıtıldıkları düşünüldüğünde hedef kitlelerinin oldukça geniş olması (Demir, 2017a) bu yayınların eğitim açısından önemini de arttırmaktadır. Cumhuriyet döneminde kısa sürede yapılan yeniliklerin ve eğitimde meydana getirilmesi hedeflenen değişimlerin ülkeye yayılmasında önemli rol oynadıklarını söylemek mümkündür.

Fen eğitimi açısından değerlendirdiğimizde ise ele alınan konuların bilim ve teknik yönlerinin de göz önünde tutulması, öğretim sırasında öğrencinin merkeze alınması, yaparak yaşayarak öğrenme ortamlarının teşvik edilmesi, bu konudaki yabancı literatürün eğitimciler tarafından takip ediliyor olması günümüzde yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan müfredatlarla da uygunluk göstermektedir (Güneş ve Karaşah, 2016). Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, 2005 yılından itibaren ülkemizdeki müfredatların yapılandırmacı yaklaşımla hazırlandığı yönündeki çalışmalar düşünüldüğünde cumhuriyetin ilk müfredatlarında da yapılandırmacı yaklaşım adıyla olmasa da aynı düşünce tarzının benimsendiği çıkarımına ulaşmak mümkün olacaktır.

Kaynakça

- (1924). *İlk mektepler müfredatı 1924*. İstanbul: Matba-i Amire.
- (1926) . Kimya nazarında insanın kıymeti. *Resimli Mecmua*, 2(26). 6.
- (1927). *İlk mektepler müfredatı 1926*. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Akyüz, Y. (2019). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-M.S.2019*. Ankara: Pegem Akademi.
- Alabaş, R. (2014). *Cumhuriyet dönemi çocuk dergilerinin eğitim ve tarih anlayışı açısından İncelenmesi (1928-1950)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atatürk, G. M. K. (1997), *Atatürk’ün söylev ve demeçleri (Atatürk’ün S.D.)*, I-III, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 3(1), 1-15.
- Baran, T. A. (2010). Atatürk’ün eğitim düşüncesi. M. A. Parlak, (Yay. Haz.) *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 07-09 Aralık 2005* (ss. 13-34) Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.

- Budak, L. ve Budak, Ç. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilköğretim programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 377-393.
- Çiftçioğlu, İ. (2007). Atatürk'ün Türk eğitimi hakkındaki görüş ve uygulamaları. *Akademik Bakış*, 13, 1-26.
- Demir, G. T. (2017a). *Atatürk dönemi eğitim dergilerindeki sosyal bilimlerle ilgili konuların incelenmesi (1923-1938)*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Demir, G. T. (2017b). 1918-1938 yılları arasında yayınlanan eğitim dergilerindeki karşılaştırmalı eğitim makalelerinin analizi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(1), 15-33.
- Dönmez, C. (2006). Atatürk'ün eğitim ile ilgili görüş ve uygulamalarına toplu bir bakış. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 7(1), 91-109.
- Durmuş, Z. Ö. (2019). 1928 – 2012 yılları arasında fen öğretiminde bilim felsefesi. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 36(2), 27-46.
- Ersöz, Y. ve Arıbaş, S. (2018). *Cumhuriyet öncesi ilköğretimde fen bilimleri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gurbetoğlu, A. (2007). II. Meşrutiyet Dönemi çocuk dergilerinde ahlak eğitimi ve ahlaki değerler (1908-1918). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(4), 81-101.
- Güneş, M. H. ve Karasah, Ş. (2016). Geçmişten günümüze fen eğitiminin önemi ve fen eğitiminde son yıllarda yapılan çalışmalar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 122-136.
- Hayri, (1927). Nebatat derslerinde diyagramın fayda ve tatbiki. *Terbiye*, 2(6), 42-55.
- İnan, R. (2016). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e gençlik süreli yayınları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 310-325.
- Karagöz, S. ve Duman, T. (2014). 1908-1928 yılları arası süreli yayınlarda yer alan eğitim görüşleri ve öneriler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 576-594.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama İçin bir rehber*. (S. Turan, Çev. Edt) Ankara: Nobel.
- Okur, M. (2010). Milli mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında milli ve modern bir eğitim sistemi oluşturma çabaları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 199-217.
- Özcan, H., Düzgünoğlu, H. ve Koştur, H.İ. (2018). Cumhuriyet dönemi fizik öğretim programlarının haftalık ders saatleri açısından incelenmesi. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 2(2), 83-99.
- Reşit, F. (1927a). Köy çocukları İçin tetkik gezintileri planı. *Terbiye*, 2(9), 84-85.
- Reşit, H. E. (1927). Az masrafla 250 fizik ve kimya tecrübesi. *Muallimler Mecmuası*, 5(51), 2225 - 2226.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze Türkiye'de hayat bilgisi dersi programlarının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 402-410.
- Şen, Z. (2017). Türk çağdaşlaşma hareketinde (Cumhuriyet döneminde) gerçekleştirilen atılımlar. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 45, 147-164.

- Uygur, A. (1927). Tabiat alemi taklit. *Muallimler Mecmuası*, 5(47), 2038 - 2041.
- Yıldırım, G. (2012). Cumhuriyet döneminde eğitim ve eğitim kurumları. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 29(2), 1-26.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yolcu, O. (2014). *Cumhuriyetten (1923) günümüze (2013) ilköğretim birinci kademe hayat bilgisi ve fen ve teknoloji öğretim programlarının "çevre eğitimi" açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Zan, N., Efe, A. ve Zan, B.U. (2016). 1927 İlk mekteplerin müfredatı "eşya" dersi programı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 202-214.